

XIX. YÜZYIL'IN İKİNCİ YARISINDA KIBRISLI MEMURLAR ÖRNEĞİNDE PROSOPOGRAFİK BİR DEĞERLENDİRME¹

Necati ÇAVDAR², Emine ÇELİKKUT³

Öz

Fransızca bir terim olan prosopografi (Prosopographie), metodu bakımından biyografiden ayrılmakla beraber yine şahısların hayatları ile ilgili bir kavramdır. Prosopografi terimi, en geniş anlamıyla; “meslek veya statü itibariyle tutarlılık gösteren kişilerden oluşan bir grubun biyografilerinin incelenmesi” olarak tanımlanmaktadır. Osmanlı Devleti’nde şüara tezkireleri, Hadikatü’l-Vüzerâ, Sefinetü’l-Vüzerâ, Sicill-i Osmanî ve Osmanlı Müellifleri gibi eserler bu türe örnek teşkil etmektedir. Biyografi yazımı, kişilerin hayatları üzerine odaklanan, çoğu zaman kişiyi gruptan, özeli genelden ve istisnayı ortalamadan fazla önemseyen bir metotla ele alınırken prosopografi ise incelediği grubun niteliğini, dinamiklerini, değişimini analitik şekilde ele alıp daha ziyade döneme dair istatistikî veriler ortaya koyan bir metotla inşa edilmektedir.

Bu çalışmanın konusunu, XIX. yüzyılın ikinci yarısından XX. yüzyıl başlarına kadar Osmanlı bürokrasisinde devlet dairesinde görevli kâtipten sadrazamlık makamına kadar yükselmiş olan devlet adamına kadar muhtelif kademelerde görev yapmış Kıbrıslı memurlar teşkil etmektedir. Bahsi geçen süreçteki Kıbrıs Adası’nın sosyo-kültürel durumunun tespitine katkı sağlayacağını düşündüğümüz bu çalışmanın temel kaynağı, 1879 yılından itibaren tutulmaya başlamış olan Sicill-i Ahval defterleridir. Bu defterlerde kayıtlı 157 Kıbrıslı memurun sicil kayıtlarında yer alan bilgiler, “kolektif biyografi çalışmaları” olarak nitelendirebileceğimiz prosopografi metodu ile ele alınmış olup Osmanlı memurlarına dair farklı ve benzer nitelikler arasında mukayeseler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Bürokrasi, Sicill-i Ahval, Memur, Kıbrıs.

¹ Bu çalışmada kullanılan kaynak ve bilgilerin bir kısmı, “Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Kıbrıslı Devlet Memurları (1879-1909)” adlı Yüksek Lisans tezine dayanmakla birlikte, bu makale yeni bilgi ve belgelerin eklenmesiyle hazırlanmıştır.

² Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, ncavdar19@gmail.com, ORCID No: 0000-0002-0713-6803.

³ Tarih Bilim Uzmanı, emine.celkkut@gmail.com, ORCID No: 0000-0002-1187-0197.

Makale Gönderilme Tarihi: 9 Mart 2020. Makale Kabul Tarihi: 30 Mart 2020.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

A PROSOPOGRAPHIC EVALUATION ON THE EXAMPLE OF CYPRUS OFFICERS IN THE SECOND HALF OF THE XIX. CENTURY

Necati ÇAVDAR, Emine ÇELİKKUT

Abstract

Prosopography (Prosopographie), which is a French term, differs from the biography in terms of its method, but it is also a concept related to the lives of individuals. The term prosopography, in its broadest sense; It is the study of “biographies of a group of people who are consistent in terms of profession or status”. In the Ottoman State, works such as Şuara Tezkiresses, Hadikatü'l-Vüzerâ, Sefinetü'l-Vüzerâ, Sicill-i Osmanî and Ottoman Authors are examples of Prosopography. While biography writing is written with a method that focuses on the lives of people, mostly paying attention to the group, especially the general and the exception more than the average, prosopography is written with a method that analytically addresses the quality, dynamics, change of the group it is analyzing and reveals statistical data.

The subject of this study is from the second half of the XIX. century until the beginning of the XX. century, the Ottoman bureaucracy consisted of Cypriot civil servants, who worked at various levels, from the clerk in the state office to the statesman who had risen to the office of grand vizier. The main source of this study is the Sicill-i Ahval notebooks that have been kept since 1879. The information contained in the registry records of 157 Cypriot civil servants registered in these notebooks were handled by the prosopography method, and comparisons were made between different and similar qualifications regarding Ottoman officials.

Keywords: Ottoman State, Bureaucracy, Sicill-i Ahval Records, Officer, Cyprus.

Giriş

Osmanlı tarih yazıcılığında, bir şahsın hayatını konu edinen yazılara “tercüme-i hâl”, grup biyografisini konu alan yazılara ise “terâcim-i ahvâl” adı verilmiştir. Bu türden biyografik malzeme örneklerine erken dönem Osmanlı kroniklerinin bazılarında rastlanmaktadır. Âşıkpaşazâde’nin “Tevarih-i Âl-i Osman” adlı eserindeki biyografi bentleri bu cümledendir (Emecen, 1999: 85). Osmanlı biyografi geleneğinin son halkası ise “Mehmed Süreyya Bey” sayılmaktadır. Onun kaleme aldığı “Sicill-i Osmanî” adlı eser hem zaman hem de alan bakımından Osmanlı biyografyasını tümünden kucaklamayı amaçlamıştır (Mehmed Süreyya, 1996: 10; Hayta-Ünal, 2011: 151).

Metodu bakımından biyografiden ayrılan ancak yine şahısların hayatları ile ilgili olan Fransızca *Prosopographie* teriminden türetilmiş prosopografi veya prozopografi, “*genellikle meslek veya konum itibarıyla tutarlılık gösteren kişilerden oluşan bir grubun biyografilerinin incelenmesi*” olarak tanımlanmaktadır. Osmanlı Devleti’nde şura tezkireleri, Hadikatü’l-Vüzera, Sefinetü’l-Vüzera, Mehmed Süreyya Bey’in Sicill-i Osmanî adlı eseri ve Bursalı Mehmed Tahir Bey’in Osmanlı Müellifleri gibi eserleri bu türün tipik örnekleri arasındadır (Eldem, 2009: 45). Biyografi, meşhur kabul edilen kişilerin hayatları üzerine odaklanmaya meyilli olup çoğu zaman kişiyi gruptan, özeli genelden ve istisnayı ortalamadan fazla önemsemek gibi bir özelliğe sahipken prosopografi ise incelediği grubun niteliğini, dinamiklerini, değişimini analitik şekilde ele alan bir metot kullanmaktadır (Eldem, 2009: 46). Prosopografi metodu ile ele alınan çalışmalarda ortak özelliklere sahip bir grup belirlenerek grubun kendi içinde çeşitli hususlar gözetilerek incelenmesi esas alınmaktadır (Daşcıoğlu, 2006: 563). Çalışmamızın konusunu teşkil eden Kıbrıslı memurlar da kolektif biyografi çalışmaları olarak tanımlanabilecek olan prosopografi metodu ile ele alınmıştır.

Osmanlı Devleti’nde III. Selim döneminde (1789-1807) memurların özlük haklarında iyileştirme yoluna gidilmiş, II. Mahmud (1808- 1839) ise büyük ıslahat projesi için bir bürokrasiye ihtiyaç duyduğunda eski kalemiyenin topluca yeni sivil bürokrasiye (mülkiye) dönüşmesini sağlayan personel politikasının temellerini oluşturmuştur (Findley, 2011: 25). Tanzimat öncesinde, *Otodidaktik* denilen sistem içerisinde her dairenin ihtiyacı olan memuru da yetiştirmesi esastı (Akyıldız, 2012: 52). Tanzimat’tan sonra sivil bürokrasinin gelişmeye başlamasıyla birlikte Osmanlı idari yapısında ve memurların görevlerinde meydana gelen değişiklikler sivil bürokrasinin

(Kalemiye) yapısını da değiştirmeye başlamıştır (Sarıyıldız, 2002: 1). 1864 ve 1871 yıllarında hazırlanan vilayet nizamnamelerinde; (Gençoğlu, 2011: 32) hantal Osmanlı bürokrasisine hareket kazandırmak, taşra yönetimi dâhilinde çalışan memurların liyakatsiz davranışlarının önüne geçebilmek ve merkez ve taşra arasındaki bağları kuvvetlendirmek hedeflenmiştir (Karal, 2001: 160-161).

Sultan II. Abdülhamid (1876-1909), saltanatının ilk yıllarından itibaren memurların iyi yetiştirilmesi, memuriyetlerindeki liyakatlerinin tespiti ve teftişi konularına özen göstermiştir (Ortaylı, 2008: 551-552). 1879 yılında Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun kurulup çalışmaya başlaması II. Abdülhamid'in iktidarlı memurlar yetiştirme düşüncesinin kurumsal bir boyut kazanmaya başlamasının ilk adımıdır (BOA. Rehberi, 2000: 240). Osmanlı hizmetinde çalışan Müslim ve gayrimüslim bütün memurların biyografilerinin kaydedildiği ve hizmetlerindeki değişikliklerin takip edildiği aşamaları gösteren sicillerin tutulması hususunda ilk çalışma 5 Şubat 1879'da "*Sicill-i Ahvâl Komisyonu*"nun kurulmasıyla başlamıştır (Çetin, 2005: 89). Sicill-i Ahvâl'in kurulması ve daimi olarak hizmet vermesi amacıyla, Tunuslu Hayreddin Paşa'nın 4 Aralık 1878'den 29 Temmuz 1879 tarihine kadar sekiz ay sürecek olan sadareti esnasında geçici bir komisyon teşkil edilerek (Çavdar, 2018: 166) başkanlığına Paris eski sefiri Arifi Paşa getirilmiştir (Sarıyıldız, 2002: 11).

1879 tarihli Sicil Talimatı'nın 16. maddesi gereğince Dâhiliye Nezareti'ne bağlı daimi bir şube haline getirilmiş (Sarıyıldız, 2002: 13) olan Sicill-i Ahvâl Komisyonu, 24 Aralık 1896 tarihinde "*İntihâb-ı Memurin Komisyonu*"yla birlikte feshedilmiş ve bu iki komisyon "*Memurin-i Mülkiye Komisyonu*" adıyla birleştirilerek geniş yetkilerle donatılmıştır (Sarıyıldız, 2002: 37). Hiçbir daireye bağlı olmadan müstakil olarak çalışan bu komisyon II. Meşrutiyet'in ilânından sonra kaldırılarak yerine Dâhiliye Nezareti'ne bağlı olarak "*Sicill-i Ahvâl İdaresi*" adı altında yeniden kurulmuş, (BOA. Rehberi, 2000: 241) 1922 yılına kadar da varlığını sürdürmüştür (Çetin, 2005: 93). Sicill-i Ahval Komisyonu ve Sicill-i Ahval İdaresi tarafından tutulmuş olan Sicill-i Ahvâl Defterleri, son dönem Osmanlı bürokrasisinde görev yapmış olan düşük ve yüksek rütbeli tüm memurların kişisel ve meslekî hayatına dair bilgileri ihtiva etmektedir. 1879-1922 arasında, 40 yılı aşan bir sürede teşekkül eden Sicill-i Ahval Defterleri'nin sayısı 201 adet olup bu defterlerde 92.137⁴ mülkî ve adlî memurun sicil kayıtları yer almaktadır (BOA. Rehberi, 2000: 240).

⁴ Sicill-i Ahvâl Defterleri'nde kaydı bulunan memur sayısı ile Osmanlı Devleti'nin gerçekteki mevcut memur sayısı konusunda bir ihtilaf mevcuttur. Konu ile ilgili yapılan çok sayıda akademik çalışmada bu husus üzerinde durulmuştur. İleri sürülen görüşlerde; memurların büyük

Tarihi açıdan önem taşıyan Sicill-i Ahval defterleri ait oldukları bölgenin sosyo-iktisadi ve sosyo-kültürel tarihi açısından önemli sonuçlar ortaya koyduğundan bu mühim kayıtların sağlıklı olarak değerlendirilebilmesi için ait olduğu coğrafyanın tarihiyle bir bütün içerisinde ele alınması gerekir (Efe, 2013: 182).

Memurların İsim, Unvan ve Lakapları

Sicill-i Ahvâl Defterleri'nde kayıtlı yaklaşık 92 bin memur içerisinde, 151 Müslüman 6 gayrimüslim olmak üzere, toplam 157 Kıbrıslı memur tespit edilmiştir. Memurlardan 3 kişi "Hacı", 5 kişi "Hafız", 28 kişi "Bey", 122 kişi ise "Efendi" unvanıyla kaydedilmiştir. Müslüman memurlardan 132 şahsın çift isimli, 19 şahsın ise tek isimli olduğu görülmüştür. Çift isimli memurlardan 39'u Mehmed, 22'si Ahmed, 20'si Mustafa, 18'i Ali, 14'ü Hasan, 6'sı Tevfik, 5'i Hüseyin, 4'ü Hulusi, 3'ü Rıza, 2'si Osman ismini taşımaktadırlar. Çift isimli şahıs sayılarında ilk sırada Mehmed yer alırken bu ismi Ahmed, Mustafa ve Ali ismi takip etmiştir. Kıbrıslı memurlar arasında aynı isimli şahıslar da mevcuttur. Mustafa Nuri Efendi dört memurun adı durumundayken bu ismi Mehmed Ali adlı üç memur, Mustafa Sami adlı üç memur, Ahmed Rifat adlı iki memur takip etmiştir.

Sicill-i Ahvâl defterlerinde kayıtlı bulunan Kıbrıslı gayrimüslim memurların sayısı 6 olarak tespit edilmiştir. Bu memurların 5'inin Rum milletine, birinin ise Ermeni milletine mensup olduğu belirlenirken memurların mezhepleri ile ilgili herhangi bir kayıt düşülmemiştir. Kıbrıslı gayrimüslim memurların tamamının unvanı "Efendi" olarak kaydedilmiştir.

Memurların Aile-Sülale Ad veya Unvanları

Osmanlı Devleti'nde şahısların isimlerinin önünde, gündelik yaşantıda meydana gelebilecek güçlükleri önlemek ve diğer şahıslardan ayrımı sağlayabilmek amacıyla "Bey", "Efendi", "Ağa", "Hoca", "Hafız", "Paşa" gibi ailevi, dini, sosyal unvanlar kullanılmıştır. Aynı durumun, incelediğimiz Sicill-i Ahvâl Defterleri'nde kaydı bulunan Kıbrıslı memurlar için de geçerli olduğu görülmektedir. Şahısların unvanları yazıldıktan sonra "... olarak maruftur", "... diye müteariftir" veya "... olarak bilinmektedir" gibi açıklamalar yer almaktadır. 151 Müslüman memurdan 37'sinin sülale adı

bir kısmının kayıtlarının mükerrer olduğu, dolayısıyla aslında gerçek memur sayısının 52 bin civarında olduğu dile getirilmiştir (Bu konuda bkz. Efe-Ürkmez, 2016: 14). Bu makalenin konusunu teşkil eden 151 Kıbrıslı memurun sicil kayıtlarından da yedi tanesinin mükerrer olduğu tespit edilmiştir.

veya unvanları tespit edilmiştir. Tespit edilmiş olan bazı aile-sülale adı veya unvanları şunlardır: Ağazade, Alaybeyizade, Basmacızade, Beyoğlu, Durmuşzade, Eşhatizade?, Fenduzade?, Feyzullahzade, Hafız Ali Efendizade, Hacı Fitolzade, Hacı İbrahim Ağazade, Hatib-i Meşhur Abdülaziz Efendi Sülalesinden, Hocazade, Hüdaverdizade, Lala Mustafa Paşa Sülalesinden, Kadızade, Kalafatçızade, Kara Halilizade, Kâtipzade, Kirlizade, Köroğluzade, Mayalızade, Müftüzade, Podamyalızade, Sufizade, Şekerzade, Yorgancıbaşı, Zaimzade.

Sicill-i Ahvâl Defterlerinde tespit edilen 6 gayrimüslim Kıbrıslı memurdan Corci Yorgi Efendi, Dimokilo Efendi, Fedon Bey, Fransuva Zebab Efendi, Hanna Yanko Efendi'nin Rum milletinden⁵, Melkiyan Efendi'nin ise Ermeni milletinden olduğu kayıtlıdır (BOA. DH. SAİD. d. 00092; BOA. DH. SAİD. d. 00010; BOA. DH. SAİD. d. 0070; BOA. DH. SAİD. d. 00159).

Memurların Doğum Tarihleri ve Baba Meslekleri

Kıbrıslı 151 Müslüman memurun doğum tarihleri H. 1230 (M. 1814/1815) ve H. 1308 (M. 1890/1891) arasında değişmektedir. 1814/1815 doğumlu en erken doğan memurun *İsmail Sükûti Efendi*, en geç doğan memurun ise 1890/1891 doğumlu *Sami Mevlüd Efendi* olduğu tespit edilmiştir. Memurların 104'ünün baba isim ve unvanının "Efendi", 13'ünün "Bey", 26'sının "Ağa", 4'ünün "Paşa", 1'inin "Çavuş" olduğu, 2'sinin baba isim ve unvanının ise kaydedilmemiş olduğu görülmüştür.

Müslüman 151 memurun 89'unun babasının mesleği bilinmekteyken geriye kalan 62 memurun baba mesleği ise bilinmemektedir. Bilinen 89 şahsın baba mesleklerine bakıldığında şahısların genellikle devlet dairelerinde vazife aldıkları görülmektedir. 89 memurun baba meslekleri ve görev yerlerinden bazıları şunlardır: Kilis Kaymakamı, Kıbrıs Müderrisi, Yemen Rüsûmat Nazırı, Norşin⁶ Kazası Naibi, Rüsûmat Nezareti Muhasebe Başkâtibi,

⁵ İslâm'da "millet" kavramı; din, mezhep, bir din ve mezhebe bağlı topluluk anlamlarına gelmektedir. Bu kavram Kuran'da da "din" anlamında kullanılmaktadır. Osmanlı millet sistemi de bu anlayış çerçevesinde şekillenmiştir. İslâm kamu hukukuna göre ülkede yaşayan halk iki ana gruba ayrılmaktadır. Vatandaşlık hak ve ödevi olan Müslümanlar ile siyasi hakları ve tâbi oldukları hukuk kuralları açısından onlardan farklı olan zimmiler. Zimmiler, İslam devleti tarafından "zimmî" adı verilen bir anlaşmaya dayanarak korunan toplulukları oluşturmaktadırlar. Osmanlı Devleti'ndeki gayrimüslim, ehlikitap tebaaya "zimmî" adı verilmektedir. Böylece Müslümanlar ile zimmiler yan yana ama farklı hukuk düzenlerine tâbi olarak yaşamışlardır (Bozkurt, 1996: 8-10). Osmanlı millet sistemi, XIX. yüzyıl başlarından itibaren milliyetçilik akımlarının da etkisiyle etnik bir anlam kazandığından imparatorluk bünyesindeki gayrimüslim cemaatler milli birer topluluk haline gelmeye başlamışlardır (Güler, 2003: 9-10).

⁶ Günümüzde Bitlis vilayetine bağlı Güroymak ilçesidir. 1874-1877 yılları arasında Erzurum vilayetine bağlı Muş sancağının kazası durumunda olan Norşin, 1880'de Van vilayetinin Muş sancağına bağlı Ahlat kazasının bir nahiyesi haline getirilmiştir. 1883-1928 yılları arasında Bitlis

Magosa Kaymakamı, Evkaf-ı Hümayun Nazırı, Leymesun⁷ Müdür Vekili, Beyoğlu Bidayet Mahkemesi Azası, Beyrut Vilayeti Jurnal Kâtibi, Yüzbaşı, Cünye⁸ Rüsûmat Memuru, Lefkoşa Belediye Meclisi İdare Azası, Tuzla Mahkeme Müdürü, Kıbrıs Meclis İdaresi Azası, İzmir Emtia Gümrüğü Markatörü, Tuzla İskelesi Rüsûmat Kantarcısı, Bayezid Karantina Müdürü, Aydın Vilayeti Evkaf Muhasebecisi, Osmancık Kazası Kaymakamı, Selanik Defterdarı, Kıbrıs Mahkeme Hâkimi. Serfiçe⁹ Sancağı Muhasebecisi, İzmir Orman İdaresi Memuru, Topçu Yüzbaşısı, Kıbrıs Dava vekili, Kıbrıs Arazi Yoklama Müdürü, Istranca Orman Memuru, Selanik Defterdarı, Kıbrıs Alaybeyi, Selanik Defterdarı, Kıbrıs Mal Müdürü. Emanet Sandığı Tahsilat Memuru, Emniyet Sandığı Tahsilat Satın Alma Memuru, Emniyet Sandığı Tahsilat Memuru, Adana Valisi, Harran Sancağı Hükümet Dairesi Odacısı. Aydın Polis Komiser Muavini, Kıbrıs Tahrirat Müdürü, Kıbrıs Rüsûmat Başkâtibi, Kıbrıs Defter Nazırı, Dersaâdet Rüsûmat Nezareti Muhasebecisi, Musul Vilayeti Dâhilinde Revandız Kazası Kaymakamı, Asâkir-i Nizamiye-i Şahane Topçu Yüzbaşısı. Dersaâdet Mülhakatı Rüsûmat Nezareti Muhasebe Başkâtibi, Basma Tüccarı, Hafız, Hatip, Onbaşı, Pabuççu Esnafı, Bakkal Esnafı. Şeyh, Mülkiye Kaymakamı, Kutbi Baba Türbedarı, Müderris, Ashab-ı Emlaktan, Sipahi Alaybeyi, Müezzin, Molla, Hapishane Memuru, Jandarma, Zürra (çiftçi).

Gayrimüslim altı memurun doğum tarihleri H. 1252 (M. 1836/1837) ile H. 1302 (M. 1884/1885) arasında değişiklik göstermektedir. Gayrimüslim memurlardan en erken doğanın 1836/1837 doğumlu olan Fransuva Zebab Efendi iken en geç doğanın ise 1884/1885 doğumlu Corci Yorgi Efendi olduğu tespit edilmiştir. Gayrimüslim memurlardan tamamının baba isimleri belirtilmişken baba mesleklerine bakıldığında Tercüman, Mühendishane-i

vilayetine bağlı bir nahiye statüsünde bulunana Norşin 1929-1935 arasında Muş'a bağlı bir nahiye yapılmıştır. 1935- 1986 arasında tekrar Bitlis'e bağlı bir nahiye olarak bulunan Norşin'e 1987 yılında Bitlis'e bağlı kaza statüsü verilmiştir (Sezen, 2017: 316).

⁷ Günümüzdeki ifade şekli Limasol'dur. 16. yüzyıldan itibaren Leymesun, Limasso ve Limisso şeklinde ifade edilmiştir. 1571-1641 arasında Cezâyir-i Bahr-i Sefid eyaletinin bir sancağı durumundayken 1855-1879 yılları arasında Cezâyir-i Bahr-i Sefid eyaletine bağlı Kıbrıs sancağının bir kazası statüsünde bulunmuştur (Sezen, 2017: 513).

⁸ 1881-1905 arasında Cebel-i Lübnan sancağına bağlı Kisrevan kazasının bir nahiyesi durumunda olan Cünye, 1910-1918 arasında Cebel-i Lübnan sancağının Betroun kazasına bağlı bir nahiye statüsünde kalmıştır (Sezen, 2017: 164). Günümüzde ise Lübnan'ın Jounieh şehri olup Beyrut'un kuzeyinde bir liman şehridir.

⁹ 1855-1868 arasında Rumeli eyaletinin Manastır sancağına bağlı bir kaza iken 1868-1871 arasında Selanik vilayetinin Manastır sancağın bağlı bir kaza haline getirilmiştir. 1875-1881 arasında Manastır vilayetine bağlanan Serfiçe kazası 1885-1912 arasında Manastır vilayetinin bir sancağı statüsüne yükseltilmiştir. Serfiçe, Balkan Savaşları sonunda, 1913 yılında, Yunanistan'da kalmıştır (Sezen, 2017: 677).

Berr-i Hümayun Ser Tabibi, Tüccar olmak üzere sadece 3'ünün mesleklerinin kaydedilmiş olduğu görülmüştür.

Memurların Eğitim Durumları

Memurların Okuduğu Okullar ve Mezuniyet Durumları

Sicill-i Ahvâl Defterlerinde, Kıbrıslı memurların eğitim durumu kaydedilirken 81'inin Sıbyan Mektebi'nde, 36'sının İptidai Mektebi'nde eğitim aldıkları belirtilmiştir. Bu iki ifadenin de aynı öğretim seviyesini ifade etmek için kullanıldığı anlaşıldığından, Kıbrıslı 157 memurdan 117'sinin en az ilkökul düzeyinde eğitim aldığı tespit edilebilmiştir. Kıbrıs Adası dışında öğrenim görmüş olduğu kaydedilmiş memurlar ve öğrenim gördükleri yerler ise şöyle tespit edilmiştir: Hüseyin Hüsnü Efendi, Ayazmend Sıbyan Mektebi; Mehmed Ali Rıza Bey, Kızıtaşı Sıbyan Mektebi; Mehmed Asaf Bey, Dersaâdet Sıbyan Mektebi; Hüseyin Şevket Efendi, İzmir; Mahmud Talat Efendi, Kızıldeniz İptidai Mektebi; Mehmed Ali Efendi, Turunçlu İptidai Mektebi; Mehmed Rafet Bey, İngiltere; Muhyiddin Efendi, Şam-ı Şerif; Sami Mevlüd Efendi, İstanköy İptidai Mektebi.

Kıbrıslı 157 memurdan 65'inin Rüşdiye adı verilen ortaokul düzeyindeki okullarda öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır. Rüşdiye'de eğitim alan 65 memurdan 18'inin Selanik, Hayfa, Mersin, Fatih, Turunçlu, Konya, Dersaâdet, Bursa, Yemen, Malatya, Armudi, İstanköy, Üsküp, Soğuk Çeşme ve Beyrut olmak üzere Kıbrıs dışındaki yerlerden mezun olduğu belirlenmiştir. Sultan II. Abdülhamid döneminde Ortaokul ve Yüksekokul arasındaki bağlantıyı sağlayabilmek amacıyla günümüzün liselerine tekabül eden İdadi mektepleri de açılmıştı. Kıbrıs Sicill-i Ahvâl kayıtları incelendiğinde Kıbrıs'ta görev yapan 157 memurdan 30'unun bahsi geçen idadilerde öğrenim gördüğü, bunlardan 15'inin Kıbrıs dışında, Beyrut, İzmir, Dersaâdet, Erzurum, İzmit ve Mısır'daki idadilerden mezun oldukları tespit edilmiştir.

Kıbrıslı memurlardan 27'sinin medreselerde eğitim aldığı belirtilmiştir. Bunlardan 24'ünün Kıbrıs'taki medreselerde, 3'ünün ise Kıbrıs dışındaki medreselerde öğrenim gördükleri sicil kayıtlarından tespit edilmiştir. Kıbrıs dışında öğrenim gören memurlar ve öğrenim gördükleri yerler şunlardır: Ahmed Efendi, Horyan Kazası Medresesi; Fransuva Zebab Efendi, Marsilya Mülkiye Medresesi; Sadık Bey, Beyrut Patrik Medresesi. Kıbrıslı gayrimüslim memurlardan Corci Yorgi Efendi Millet Mektebi'nde; Dimokilo Efendi, Rum Rüşdiye Mektebi, Dersaâdet Fener İdadi Mektebi ve Ticaret Mektebi'nde; Fedon Bey, Kıbrıs Sıbyan Mektebi, Fener Rum Mektebi ve Mektebi Sultanî'de; Fransuva Zebab Efendi, Kıbrıs Medresesi,

Marsilya Mülkiye Medresesi'nde; Hanna Yanko Efendi, Lübnan Fransız Mektebi'nde; Melkiyan Efendi ise Beyrut Mektebi ve Kıbrıs Mektebi'nde öğrenimlerini tamamlamışlardır (BOA. DH. SAİD. d. 00092; 00010; 0070; 00159).

Memurların Bildiği Diller

Kıbrıslı memurların bildikleri diller kısmında “kitabet eder”, “tekellüm eder”, “aşınadır”, “okuryazar” gibi ifadeler yer almaktadır. Bir memurun bildiği dil seviyesi konuşabilecek seviyede ise “tekellüm eder”, yazabilecek seviyede ise “kitabet eder” kavramları ile açıklanmıştır. “Okuryazar” kavramı memurun bildiği dili hem okuyup hem de yazabildiğini ifade etmektedir. “Aşına” kavramı ise memurun dildeki yetkinlik seviyesinin fazla olmadığını belirtmek için kullanılmıştır. Sicil kayıtlarında memurların bildiği diller kısmında; “Türkçe okuryazar”, “Arapça okur”, “Farsça okur”, “Türkçe yazar”, “Fransızca yazar”, “Rumca konuşur”, “Farsça okur”, “Rumcaya aşınadır”, “İngilizceye aşınadır”, “Fransızca okuryazar”, “İtalyancaya aşınadır”, “Arapça konuşur”, “Bulgarca konuşur”, “İngilizce okur”, “Ermeniceye aşınadır”, “Ermenice konuşur”, “İspanyolca okuryazar”, “Flamanca konuşur”, “Portekizce okuryazar”, “Almanca okuryazar” ifadeleri yer almaktadır. 157 memurdan sadece Mustafa Vasıf Efendi'ye ait olan “Fransızcadan tercüme yapar” bilgisi özgün olması bakımından dikkat çekicidir. Kıbrıslı memurların 125'inin iki veya daha fazla dil bildiği, 24'ünün sadece Türkçe bildiği tespit edilmişken 8 memurun ise bildiği dillerle ilgili herhangi bir kayda yer verilmediği görülmüştür.

157 memurdan 7'si “Rumca okuryazar”, 7'si “Rumca okur”, 44'ü “Rumca konuşur”, 11'i “Rumca yazar”, 16'sı “Rumcaya aşına” olarak kaydedilmiştir. Memurların 53'ü “Arapça okur”, 7'si “Arapça yazar”, 34'ü “Arapça konuşur”, 10'u “Arapça okuryazar”, 9'u “Arapçaya aşına” olarak tespit edilmiştir. Memurların 3'ü “Farsça okuryazar”, 41'i “Farsça okur”, 2'si “Farsça yazar”, 5'i “Farsçaya aşınadır” ve 5'i “Farsça konuşur” olarak saptanmıştır. Memurların 11'inin İngilizce konuştuğu, 7'sinin yazdığı, 4'ünün hem okuyup hem de yazabildiği, 7'sinin sadece okuduğu ve 4'ünün de İngilizceye aşına olduğu görülmektedir. Memurların 14'ünün “Fransızca okuryazar”, 17'sinin “Fransızca konuşur”, 16'sının “Fransızca yazar”, 6'sının “Fransızca okur” olduğu tespit edilmiştir.

Kıbrıslı memurlardan Ahmed Rıfat Efendi, Dimokilo Efendi ve Corci Yorgi Efendi'nin İtalyanca bildikleri anlaşılmaktadır. Fransuva Zebab Efendi İtalyanca ve Yunanca bilmektedir. Mahmud Talat Efendi, Kürtçe ve Ermenice bilmektedir. Melkiyan Efendi Ermenice bilmektedir. Mehmed

Rafet Bey Ulahca bilmektedir. Mühtedi Abid Efendi'nin ise Almanca, İtalyanca, İspanyolca, Portekizce, Flamanca ve Norveç dilleri olmak üzere altı dil bildiği anlaşılmaktadır (BOA. DH. SAİD. d. 00159). Kıbrıslı memurların Türkçe dışında bildikleri dillerin dağılımına bakıldığında; 96'sının Arapça, 74'ünün Rumca, 53'ünün Farsça, 39'unun Fransızca, 19'unun İngilizce, 2'sinin Ermenice bildiği tespit edilmiştir.

Sicill-i Ahvâl Defterleri'ne memurların eğitim hayatıyla ilgili olarak kaydedilen niteliklerden birisi de mezuniyet belgesinin olup olmadığıdır. Kıbrıslı memurların kayıtları incelendiğinde öğrenim sürelerinin sonunda veya yarım bıraktıkları durumlarda “şahadetname”, “diploma”, “icazetname”, “takdiriye” ve “tasdikname” belgelerini almış oldukları belirtilmiştir. Kıbrıslı 157 memurdan 40'ının şahadetname, 3'ünün diploma, 3'ünün tasdikname aldığı görülmektedir. Memurların sicil kaydındaki eğitim durumu kısmında 99'unun mezuniyet belgesiyle ilgili herhangi bir bilgi verilmezken 6'sının belgelerini alamadığı, 5'inin belge aldıktan sonra kaybettiği, 3'ünün ise mezuniyet belgelerinin olmadığı tespit edilmiştir. Mezuniyet belgesi olan şahadetnamelerin “Aliyyü'l âlâ Şahadetname” (en üst derecede), “Âlâ Şahadetname” (üst derecede), “Karib'ül âlâ Şahadetname” (üst dereceye yakın) ve “Vasat Şahadetname” (orta) olarak derecelendirildiği tespit edilmiştir.

Memurların İstihdam Alanları, Yerleri ve Maaşları

Kıbrıslı memurların başta kendi memleketleri olan Kıbrıs olmak üzere muhtelif yerlerde görev yapmış oldukları görülmektedir. Kıbrıs dışında görev yapmış olan orta ve alt sınıf memurların büyük çoğunluğunun yine Kıbrıs'a yakın çevrelere atandıkları, geri kalanların ise memleketlerinden uzak yerlere atandıkları görülmektedir. 157 Kıbrıslı memurdan 40'ı Kıbrıs hudutları içerisinde ve Kıbrıs'a yakın yerlerde bulunan kurumlarda meslek hayatına başlamışken geri kalanların ise Mürefte, Bağdad, Lübnan, Dersaâdet, Sayda, Trabzon gibi Kıbrıs'a uzak yerlerde göreve başladıkları tespit edilmiştir.

Kıbrıslı memurların memuriyetleri süresince görev yaptıkları yerlerden bazıları şunlardır: Diyarbekir, İzmir, Adana, Malatya, Mısır, Beyrut, Gelibolu, Foçateyn¹⁰, Yafa, Konya, Kosova, Selanik, Preveze, İskenderun, İzmit, Trablusşam, Şam-ı Şerif, Mersin, Antalya, Edirne, Trablusgarb, Kala-i

¹⁰ Günümüzde İzmir vilayetine bağlı olan Eski Foça ve Yeni Foça'nın birlikte ifadesidir. 1855-1867 arasında Aydın eyaletinin Saruhan sancağına bağlı bir kaza iken 1868-1923 arasında Aydın vilayetinin İzmir sancağına bağlı bir kaza olarak bulunmuştur. 1924 yılında İzmir vilayetine bağlı kaza statüsüne getirilmiştir (Sezen, 2017: 272).

Sultaniye (Çanakkale), Muğla, Hüdavendigâr (Bursa), Sivas, Karahisar-ı Şarki (Şebinkarahisar), Ma'muretü'l-Aziz, Ankara, Yemen, Kastamonu, Kütahya, Bolu, Hudeyde, İşkodra, Bosna-Hersek, Urfa, Saruhan Sancağı, Baalbek, Çeşme Kazası, Adalar Kazası. Küçük Çekmece Kazası, Mudanya Kazası, Biga Sancağı, Humus Kazası, Raşya Kazası, Cenin Kazası, Akşehir Kazası, Karaman Kazası, Bozkır Kazası, Beyşehir, Seydişehir, Midilli, Denizli Sancağı, Pazarcık Kazası, Antep Kazası, Serfiçe Sancağı. Maraş Sancağı, Niğde Sancağı, Kilis, Silivri, Samsun, Ergani Sancağı, Karaağaç Kazası, Maan Kazası, Havran Sancağı, Sakız Sancağı, Lice Kazası, Muğla, Tırnova Kazası, İçil Sancağı, Zeytun Kazası, Taşkoprü Kazası, Van, Sinop, Yunda Kazası. Meis Kazası, Maden Sancağı, Çermik Kazası, Çal Kazası, Kula Kazası, Ayvalık, Kırkağaç, Beyoğlu, Anamur, Karlıdağ Kazası, Palu Kazası, Zaferanbolu (Safranbolu) Kazası, Mut Kazası, Kırkkilise, Akka Sancağı, Necid Sancağı, Haçin Kazası, Kalkandelen Kazası, Florina Kazası.

Kıbrıslı memurların işe başlama yaşları incelendiğinde, en küçüğünün 11 yaşında Lefkoşa Tahrirat Kalemi'nde mülazemet¹¹ ile işe başlamış olan "Hasan Tahsin Efendi" olduğu tespit edilmiştir. Kıbrıslı memurlar arasında göreve başlama yaşı bakımından en büyüğü 41 yaşında Sayda Düyun-ı Umumiye Merkez Memuriyeti Kantarcılığı'na atanan Hafız Halil Efendi ve 36 yaşında İçil Rüsûmat İdaresi Başkitabeti'ne atanan Hasan İffet Efendi olduğu tespit edilmiştir. Kıbrıslı memurlardan 58'i 10-20 yaşları arasında, 21'i 20-30 yaşları arasında, 5'i 30-40 yaşları arasında ve 1'i 40 yaşının üzerinde göreve başlamıştır. 72 memurun memuriyete başlama yaşları ise kaydedilmemiştir.

Tanzimat Ferman'ının ilanıyla birlikte memurluk mesleği memurlar ve aileleri için elverişli bir duruma gelmiştir (Çavdar, 2019: 265). Asaleten yani kadrolu olarak işe başlamış olan Kıbrıslı memurların maaşları işe başladıkları kurum ve makama göre değişiklik arz etmiştir. Mülazemeten göreve başlayan memurların yaşına bağlı olarak 15-40 gurusu gibi küçük ücretlerle işe başladıkları görüldüğü gibi maaşsız olarak da görevini sürdürdükleri tespit edilmiştir. Memurların muadil bir göreve atanmaları sırasında maaşlarında artış veya azalmaların görülmesi memur maaşlarında standardın sağlanmadığını göstermektedir. Memurların büyük kısmının, herhangi bir ceza almadığı halde, çalıştığı statüden daha alt bir kademeye atanarak maaşının düşürüldüğü sıkça rastlanan bir durumdur. Kıbrıslı memurlar arasından asaleten en düşük maaşla atanmış olan memur, 100

¹¹ "Mülazemet" terimi "medrese mezunlarının müderrislik ve kadılık almak için sıra beklemeleri, bu arada mesleki tecrübe kazanmaları ve belirli kontenjanlardan istifade ile göreve başlamaları"nı ifade etmektedir. Mülazemet sadece ilmiyeye has bir terim olmayıp yine "staj" anlamında Osmanlı idari ve askeri teşkilatında da kullanılmıştır (İpşirli, 2006: 537).

guruş maaşla Hüsn-i Hat Muallimliği'ne atanmış Ali Rıza Efendi'dir (BOA. DH. SAİD. d. 00143). En yüksek maaşla asaleten göreve başlayan memur ise 5000 guruş maaşla Akka Sancağı Mutasarrıflığı'na atanan Ahmed Mümtaz Efendi'dir (BOA. DH. SAİD. d. 00150).

Osmanlı memurlarının aldığı ortalama 1000 guruş aylığın ailelerini geçindirmeleri için yeterli seviyede olduğunu söyleyen Findley'in ifadesini (Findley, 2011: 347) doğrular nitelikte Kıbrıslı memurların yarısına yakınının 1000 guruşun üzerinde maaş aldığı tespit edilmiştir. Bu durum Kıbrıslı memurların ekseriyetinin Osmanlı iktisadi hayatı içerisinde orta halli bir geçim standartlarında olduklarını ortaya koymaktadır.

Osmanlı Devleti'nin genelinde olduğu gibi Kıbrıslı memurlar özelinde de memurların sık sık görev yerlerinin değiştirildiği tespit edilmiştir. Memuriyet hayatı boyunca en fazla yer değiştirdiği anlaşılan Kıbrıslı memurlar ve yer değiştirme sayıları şöyledir. Ahmed Nazif Efendi, 41 yılda 23 defa; Mehmed Kâmil Paşa, 60 yılda 22 defa; Mustafa Safvet Efendi, 43 yılda 22 defa; Naim Efendi, 34 yılda 19 defa; Ahmed Tevfik Efendi, 46 yılda 19 defa; Mehmed Halid Bey, 42 yılda 19 defa; Hasan Vahab Efendi, 32 yılda 17 defa; Hasan Raif Efendi, 45 yılda 17 defa; Cafer Sadık Efendi, 39 yılda 17 defa; Ahmed Şevki Efendi, 24 yılda 17 defa; Ahmed Şevket Bey, 44 yılda 17 defa; Ahmed Rifat Efendi, 30 yılda 17 defa; Ahmed Mümtaz Efendi, 45 yılda 17 defa; Abdullah Nuri Efendi, 18 yılda 17 defa; Ali Vefa Efendi, 17 yılda 16 defa; Ali Mazhar Efendi, 16 yılda 15 defa; Mehmed Sadi Efendi, 48 yılda 15 defa; Mustafa Hamdi Efendi, 45 yılda 15 defa; Mustafa Şevki Efendi, 30 yılda 14 defa; Mehmed Rasih Efendi, 32 yılda 14 defa; Mehmed Ali Efendi, 19 yılda 14 defa; Hasan Sabri Efendi, 26 yılda 14 defa; Ahmed Hulusi Bey, 41 yılda 14 defa; Mehmed Salih Efendi, 40 yılda 13 defa yer değiştirmiştir. Kıbrıslı memurların yer değiştirme hareketliliğindeki bu durumun genel olarak Osmanlı'nın diğer bölgeleri için de geçerli olduğunu belirtmek gerekir. Memurların sık yer değiştirmesinin temel nedenlerinin başında, bürokrasideki memur açığı ve memur profilindeki uzmanlaşma eksikliğinin olduğu söylenebilir (Çavdar, 2019: 267).

Kıbrıslı memurlar özelinde olduğu gibi Osmanlı memurlarının tamamı için geçerli olmak üzere, memurların istihdam alanlarında bir standart olmadığı anlaşılmaktadır. Memurların hizmet hayatları içerisinde yatay bir hareketliliğe tabi olmaları genel bir teamüldür. Memurların bir sonraki göreve atamalarında daha önceki kademelerinden üst bir kademeye atanma kuralının olmadığı, sık sık memurların buldukları kademedен daha alt bir kademedeki memuriyetlere de atanmış oldukları görülmektedir. Kıbrıslı memurların bazı istihdam alanlarını şu şekilde tespit etmek mümkündür:

Teftiş ve Muayene Kitabeti, Kaza Mutasarrıflığı, Kaza Kaymakamlığı, Muhasebe Kalemi, Yoklama Kitabeti, Muhasebe Başkitabeti, Tahsil Memuriyeti, Daire-i Belediye Riyaseti, Müdde-i Umumi Muavinliği, Tahrirat Kitabeti, Vilayet Aşar Müdüriyeti, Nüfus Nezareti, Muallimlik, Vilayet Kolculuğu, Kaza Mal Müdürlüğü, İstatistik Kalemi, Tahrirat Kitabeti, Ambar Memuriyeti, Kaza Komisyon Mukayyidliği, Vilayet Defterdarlığı, İstinaf Mahkemeleri.

Memurların Aldığı Mükâfatlar

Rütbeler

II. Mahmud döneminde personel politikasının temelleri atılmış (Çavdar, 2019: 273) ve gerçekleştirilen modernleşmeyle birlikte memuriyete özgü “Üla”, “Saniye”, “Salise” ve “Rabia rütbeleri oluşturulmuştur (Gazel, 2007: 208). Bürokratik işlemlerde meydana gelen artışla birlikte Sultan Abdülaziz devrine kadar rütbelerin sayısında da artış görülmüştür (Gündüz, 2011: 134).

Kıbrıslı memurlara ait Sicill-i Ahvâl kayıtlarında 45 memurun rütbe almaya hak kazandığı tespit edilmiştir. Memurlardan 7’si Rütbe-i Salise, 2’si Rütbe-i Rabia, 19’u Rütbe-i Saniye ve 16’sı da Rütbe-i Evvel’e nail olmuştur. Rütbe tevcih edilmiş olan 45 memurdan Mehmed Tahir Efendi Rütbe-i Hamse; Hasan Nef’i Efendi, Hüseyin Hamid Bey ve Mehmed Halid Beyler ise Rütbe-i Bâlâ almışlardır. Rütbe-i Hamse rütbeler arasındaki en son dereceyi ifade ederken Rütbe-i Bâlâ ise en yüksek rütbeyi temsil etmektedir. Memurlar arasında tek rütbe verilen memurlar ve rütbeleri şu şekildedir: Ahmed Nazif Efendi, rütbe-i salise; Hacı Mustafa Haşmet Efendi, Rütbe-i Salise; Mehmed Ragıp Bey, Rütbe-i Salise; Mehmed Sadi Efendi, Rütbe-i Saniye Sınıf-ı Sanisi; Mehmed Tevfik Efendi 1, Rütbe-i Rabia; Mustafa Nuri Efendi 3, Rütbe-i Salise; Sadık Bey, Rütbe-i Saniye Sınıf-ı Sanisi.

Nişanlar ve Madalyalar

“İz, belirti, alamet” anlamlarına gelen “Nişan” (Devellioğlu, 2012: 984) terimi, Osmanlı Devleti’nde personellerin üstün başarıları karşılığında memurların göğüs ve boyunlarına astıkları süslü nesnelere verilen isimdir (Pakalın, 1983: 694). Memurların kariyer yaşantısını gözler önüne sermekte olan nişanlar; mesleki ilerlemeler neticesinde verilen nişanlar, herhangi bir vesileyle verilen nişanlar, yakınlık münasebetiyle verilen nişanlar ve yabancı devletler tarafından verilen nişanlar olarak gruplandırılabilir (Bouquet, 2016: 197-200). Nişanlar, devlet personelinin yahut resmi görevli olmayan şahısların gösterdikleri üstün başarılarına karşılık olarak kişileri onurlandırmak

için verilmiş amaçlarını açıklayıcı bir pusula beraberinde padişahın beratı vasıtasıyla törenle takdim edilmekteydi (Sunay, 2007: 123). Üstün hizmeti görülen askerî ve mülkî erkâna çeşitli dereceleri olan bir tür madalya verilmesi ve takılması geleneği Batı etkisiyle II. Mahmud döneminde başlamıştır (Artuk, 2007: 154-156). Osmanlı Devleti'nde muhtelif dönemlerde çeşitli nişanlar tesis olunmuştur. Bunlardan bazıları; Mecidî Nişanı, Nişan-ı Âli Osman, Ertuğrul Nişanı, Maarif Nişanı, Şefkat Nişanı, Meziyet Nişanı, Ziraat Liyakat Nişanı, Nişan-ı İmtiyaz, Hanedan-ı Âli Osman Nişanı'dır (Findley, 2011: 330).

Sicill-i Ahvâl defterlerinde kayıtlı Kıbrıslı 157 memurdan 31'inin bu nişanlara layık görüldüğü tespit edilmiştir. Meslekî hayatı boyunca gösterdiği gayret ve başarılarından dolayı 17 adet nişan alması hasebiyle memurlar arasında en fazla nişan alan kişi Mehmed Kâmil Paşa olmuştur (BOA. DH. SAİD. d. 00004)¹². Kıbrıslı memurlara sayıca en fazla verilen nişanların Mecidî Nişanı ve Nişan-ı Âli Osman olduğu görülmektedir. Mecidî Nişanı'nın 33 kez verildiği, Nişan-ı Âli Osman'ın ise 31 kez verildiği tespit edilmiştir. "Mecidî Nişanı" 1852 yılında Sultan Abdülmecid adına hazırlanmış olan 70 yıl kullanılması hasebiyle en uzun kullanılan nişan örneğidir. Sultan II. Mahmud zamanında çıkarılmış olan "İftihar Nişanı"na¹³ Kıbrıslı memurlar arasında sadece "Mehmed Tahir Efendi'nin layık görüldüğü tespit edilmiştir (BOA. DH. SAİD. d. 00001).

Sicill-i Ahvâl kayıtlarına göre memurlara bazı yabancı devletler tarafından da nişanlar verilmiştir. Bu nişanlar arasında Romanya Devleti'nin Kron dö Romani ve Etual dö Romani, Sırbistan Hükümeti'nin Takova Nişanı, İspanya Hükümeti'nin İzabella Katolik Nişanı ve 3. Şarl Nişanı, Avusturya Devleti'nin Fransuva Jozef Nişanı ve Saint Etienne Nişanı, Rusya Devleti'nin Saint Stanislaus Nişanı" Almanya Devleti'nin Kırmızı Kartal Nişanı ve Eagle Grand Kordonu, Japonya Devleti'nin Sulilivan Nişanı, İran Devleti'nin Şir-i Hurşid Nişanı (Turan, 2017: 445), İtalya Hükümeti'nin Saint Morris Lazar Nişanı, Karadağ Hükümeti'nin Danilo Nişanı, Yunan Hükümeti'nin Süvar Nişanı, Felemenk Hükümeti'nin Leon Netherland Nişanı yer almıştır.

¹² Bu şahıs; 25 Eylül 1885-5 Eylül 1891, 3 Ekim 1895-7 Kasım 1895, 7 Ağustos 1908-14 Şubat 1909 ve 29 Ekim 1912-24 Ocak 1913 tarihleri arasında dört defa Osmanlı sadrazamlığı yapmış olup Kıbrıslı Kâmil Paşa olarak tanınmış devlet adamıdır (Çetin, 2002: 392-394).

¹³ Nişan-ı İftihar: Altın ve gümüş mamul edilmiş olan elmaslarla süslenmiş nesnelere verilen isimdir. 1812 yılında Sultan II. Mahmud tarafından eski tip nişanların kaldırılmasının ardından yeni düzene göre hazırlanan nişandır (Devellioğlu, 2012: 984).

Kıbrıslı Memurlardan Ahmed Mümtaz Efendi, Ahmed Tevfik Efendi, Fransuva Zebab Efendi, Hasan Kâşif Efendi, Hasan Vahab Efendi, Mehmed Şevki Bey ve Salih Haşmet Bey iki defa nişana layık görülmüşlerdir. Kâmil Efendi, Mehmed Erşed Bey ve Mehmed Raşid Bey 4 kez nişan almışlardır. Hasan Nef'i Efendi, Mehmed Asaf Bey, Mehmed Halid Bey ve Mehmed Rafet Bey 3 kez nişan almışlardır. Fedon Bey ve Şakir Beyler'in 5 kez nişan aldığı görülürken Hüseyin Hamid Bey'in ise 9 kez nişan aldığı tespit edilmiştir. Bu veriler doğrultusunda görev hayatları boyunca "Mehmed Kâmil Paşa"yı; en fazla nişan alan ikinci kişi olarak "Hüseyin Hamid Bey" takip etmiştir (BOA. DH. SAİD. d. 00059).

Madalyalar şahısların savaşlardaki üstün başarılarına ek olarak barış dönemlerinde de gösterdikleri gayret ve başarılarının karşılığında verilmiştir. Sicill-i Ahvâl Defterleri'nde kayıtlı Kıbrıslı 157 memurdan 10'unun madalyaya layık görüldüğü görülmektedir. Bu şahıslardan Hasan Nef'i Efendi, Hüseyin Hamid Bey, Mehmed Halid Bey ve Mehmed Kâmil Paşa'nın birden fazla madalya aldığı tespit edilmiştir. Mehmed Kâmil Paşa ve Hüseyin Hamid Bey tıpkı nişanlarda olduğu gibi madalyalar hususunda da en fazla madalyaya layık görülen şahıslar olarak tespit edilmiştir. Şahısların her birisine muhtelif türlerde madalyalar ihdas buyrulmuştur. Kıbrıslı memurlara iki defa Yunan Muharebe Madalyası, iki defa Gümüş Liyakat Madalyası, iki defa Altın Liyakat Madalyası, üç defa Altın İmtiyaz Madalyası, iki defa Gümüş İmtiyaz Madalyası, iki defa Nikelden Mamul Hamidiye Hicaz Demiryolu Madalyası, iki defa Girit Altın Madalyası ve bir defa Tahlisiye Madalyası takdim buyrulmuştur.

Memurlara İsnat Edilen Suçlar ve Verilen Cezalar

Suç olgusu genel tabiriyle; devlet düzenine, ahlâk kurallarına, şahısların özgürlüğüne ve malına karşı yasaların öngördüğü yaptırımların tersi durumlarıyla karşılaşma hali olarak açıklanabilmektedir. Bir şahsın toplum düzenini yahut kurum düzenini bozucu davranışlarına karşılık "ceza" yaptırımı uygulanmıştır (Dinlen, 1987: 20). Bu kapsamda, Osmanlı Devlet memurları da görevleri esnasında gösterdikleri gayret ve üstün başarılarından dolayı rütbe, nişan ve madalya gibi hususlarla ödüllendirildikleri gibi aynı zamanda işledikleri suçlardan dolayı da cezalandırılmışlardır.

Osmanlı'da memurların yargılanmalarına dair ilk kanunname 1838 yılında "Memurîne Mahsus Ceza Kanunnamesi" adı ile yürürlüğe girmiştir. Bu kanunnamede devlet personelinin işleyebileceği suç türleri ve suçlara karşı alacakları cezalar belirlenmiştir (Yıldız, 2012: 67). Tanzimat Fermanı kapsamında, 3 Mayıs 1840 tarihinde yayınlanan ceza kanunu ile memurların

işledikleri suçun derecesine göre görevlerinden atılma, kürek cezası, hapis, maaş kesme gibi cezalara çarptırılmaları kararlaştırılmıştır (Erdoğan, 2019: 12). 23 Mayıs 1871 tarihine gelindiğinde memurların yargılanmaları ile ilgili olarak ilk nizamname yayımlanmıştır. Nizamname; memurların işlediği suçun sorgulanması, tutanak tutulması, tutanağın imzalatılması, sorgu özetini açıklayan bir belge hazırlanması gibi hususları ihtiva etmiştir. Kanunlara muhalefet etmeye karşılık olarak verilecek cezanın “rütbeye ve hatır gönüle bakılmayarak” ulema ve vüzerâ üzerinde ekseriyetle yoğunlaşması çıkarılan kanun ve nizamnamelerin adalet olgusuna bağlı olarak geliştiğinin bir kanıtı olarak gösterilebilir (Yıldız, 2012: 67).

İncelenen 157 Kıbrıslı memurdan 22’sinin muhtelif suçları işledikleri ya da itham edildikleri tespit edilmiştir. Kıbrıslı memurlara isnat edilen suçlardan bazıları şunlardır: Fırar etme, izinsiz olarak görev yerini terk edip başka yere gitme, devlet kayıtlarını düzenli olarak tutmama, gerçekleştirilen sayımlar esnasında hayvan sayısını eksik yazma, üzerine vazife olmayan işlere karışma, görevini layıkıyla yapmama, mesai arkadaşları arasında huzursuzluk çıkarma, görevinde tembellik gösterme, görev arkadaşlarıyla tartışma, tahsilatta rehavet gösterme, kanuna aykırı kararlar alma, mesai saatleri içerisinde eğlence mekânlarında vakit geçirme, görevdeki memura gizli mektup yazarak edebe aykırı sözler kullanma.

Suç işledikleri mahkeme kararı ile tespit edilerek haklarında cezai işlem uygulanmış olan Kıbrıslı memurlar şunlardır: Abdülhak Hakkı Bey, Ahmed Memiş Efendi, Ahmed Mümtaz Efendi, Ahmed Seyyid Efendi, Ahmed Tevfik Efendi, Hacı Ali Efendi, Hasan İffet Efendi. Hasan Raif Efendi, Hasan Vahab Efendi, Mehmed Ali Efendi, Mehmed Nazım Bey, Mehmed Rasih Efendi, Mehmed Şakir Bey, Melkiyan Efendi, Mustafa Hamdi Efendi, Mustafa İrfan Efendi, Mustafa Safvet Efendi, Mustafa Sami Efendi, Mustafa Şevki Efendi, Osman Tahsin Bey, Rifat Efendi ve Şakir Bey. Bu suçların bazıları kalebentlik, bir aylık maaş kesintisi, bulunduğu görev yerinden alınarak başka bir yere nakil edilme gibi cezalara çarptırılmışken diğerleri ise ekseriyetle “görevden azletme” cezasına çarptırılmıştır. “Azl” kelimesi “işinden çıkarma, yol verme” anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 2012: 65).

Osmanlı genelinde olduğu gibi Kıbrıs özelinde de memurlara en fazla isnat edilmiş ve karşılığında sayıca en fazla ceza verilmiş suç olarak *memurun görevinde rehavet göstermesi ve görevini kötüye kullanması* yer almaktadır. Kıbrıslı memurlardan Ahmed Memiş Efendi, Ahmed Tevfik Efendi, Mehmed Nazım Bey, Mustafa Hamdi Efendi ve Mustafa Sami Efendi görevlerinde gevşeklik göstermek, mesai saatleri içerisinde görev yerinden ayrılarak eğlenceye dalmak, ahalinin işlemleri karşılığında fazla ücret almak

ve ahalinin kendisini bir üst makama şikâyet etmesi gibi görev ihmaline giren faaliyetlerden dolayı azil ile cezalandırılmışlardır.

Azil cezası alan bazı Kıbrıslı memurlara isnat edilen suçlar sicil kayıtlarında ayrıntılı olarak verilmiştir. Mesela; Hasan İffet Efendi, 400 guruş maaş ile Beyrut Rüsûmat İdaresi'nde memur olarak çalıştığı esnada bazı ruhsatları müdüriyete bildirmemek ve yetkisinin olmadığı işlere müdahale etmekten dolayı 4 Temmuz 1883 tarihinde azledilmiştir (BOA. DH. SAİD. d. 00063). Hasan Raif Efendi, 500 guruş maaşla Trablusşam Düyun-ı Umumiye Merkez Memurluğundaki görevi esnasında, görevi olan tuz ihracatına bakmaması, işinde tembellik göstermesi ve devlet sandığından aldığı 1900 guruş borcu ödeyememesinden dolayı 13 Eylül 1884 tarihinde azledilmiştir (BOA. DH. SAİD. d. 00145).

Hacı Ali Efendi adlı memur da azil cezasına çarptırılmıştır. 9 Temmuz 1886 tarihinde 200 guruş maaş ile Anamur Rüsûmat İdaresi Kitabetine görevlendirilen şahıs, bu esnada hayvanların cinsini kasten farklı yazmak ve hayvanların fiyatlarını olması gerekenden daha düşük göstermekle suçlanmış, yapılan incelemede bu durum ispat edildiğinden Hacı Ali Efendi, 26 Mayıs 1887 tarihinde azledilmiştir (BOA. DH. SAİD. d. 00027). Hasan Vahab Efendi adlı memur da 15 Eylül 1889 tarihinde 2600 guruş maaş ile Karesi Sancağı Muhasebeciliği vazifesini yürüttüğü esnada, ahali arasına nifak soktuğuna dair yöre ileri gelenleri tarafından hakkında merkez mutasarrıflığa şikâyette bulunulmuştur. Bu şikâyeti inceleyen merkez mutasarrıflığının raporu doğrultusunda Hasan Vahab Efendi 20 Ekim 1890 tarihinde azledilmiştir (BOA. DH. SAİD. d. 00010).

Şakir Bey, 10 Mart 1886 tarihinde 500 guruş maaş ile Saruhan Sancağı Mutasarrıflığı'nda çalıştığı yılların ardından 15 Ocak 1890 tarihinde 17 bin guruş maaş ile Adana Vilayeti Valiliğine tayin edilmiştir. Şakir Bey hakkında ahali tarafından şikâyetler meydana gelmiş, uzun süren bu şikâyetler neticesinde başlatılan soruşturma kapsamında Şakir Bey, 2 Kasım 1891 tarihinde azledilmiştir (BOA. DH. SAİD. d. 00002). Mehmed Rasih Efendi, 10 Ekim 1890 tarihinden beri 1000 guruş maaş ile çalışmakta olduğu Bingazi Tahrir Fırkası Muharrirliği esnasında, mesai arkadaşlarıyla tartışmış, tartışma esnasında arkadaşlarına edebe aykırı sözler sarf etmesi ve iftira atmasından dolayı 9 Ocak 1892 tarihinde azledilmiştir (BOA. DH. SAİD. d. 00041).

Mersin Sancağı Rüsûmat Müdüriyeti Başkitabeti'nde görevli olan Mehmed Şakir Bey, sarhoş olarak avlanmaya çıktığı esnada, kuş vurmaya isterken yanlışlıkla arkadaşını vurarak ölümüne neden olmaktan dolayı Dâhiliye

Nezareti tarafından görevinden azledilmiştir (BOA. DH. SAİD. d. 00090). Görevi esnasında kanuna aykırı kararlar alması sebebiyle azledilen bir diğer memur Mustafa İrfan Efendi'dir. Halep Vilayeti İstinaf Mahkemesi Ceza Dairesi Başkanlığı'na 25 Temmuz 1891 tarihinde 3500 guruş maaşla tayin edilmiş olan Mustafa İrfan Efendi, kanuna aykırı kararlar vererek şahsi çıkarlarını ön planda tuttuğu gerekçesiyle mahkemeye çıkarılmıştır. Mahkeme kararında; Mustafa İrfan Efendi'nin kanuna aykırı davranışlar sergilemesinin nedeninin, aynı yerde Müdde-i Umumi (Savcı) olarak görev yapan Hasan Sami Efendi'nin yanlış davranışlarına ayak uydurması ve göz yumması olduğu ifade edilmiştir. İrfan Efendi, bu davranışlarının karşılığı olarak 11 Ekim 1896 tarihinde görevinden azledilmiştir (BOA. DH. SAİD. d. 00026).

İlginç bir azil cezası da Osman Tahsin Bey'e uygulanmıştır. 1894 yılında Karaman, Bozkır, Akşehir Kazaları mal müdürlüklerinde bulunan şahsın, 30 Temmuz 1894 tarihinde görevinden el çektirildiği, devlet hazinesinde memuriyet kaydının bulunmadığı ancak 17 Kasım 1895 tarihine kadar maaşını almaya devam ettiği fark edilmiştir. Görevinden el çektirilmesine rağmen görevdeymiş gibi devletten para aldığı tespit edilen bu şahıs azledilmiş, aldığı maaş miktarı tespit edilerek 10 bin 90 guruşluk meblağı Konya Vilayeti defterdarlığına ödemesi 9 Şubat 1896'da karara bağlanmıştır (BOA. DH. SAİD. d. 00069).

Meslektasına yazdığı gizli mektupta edebe aykırı sözler sarf etmesi nedeniyle Rifat Efendi adlı memur da azil cezası almıştır. 500 guruş maaş ile Bünyan Emlak-ı Hümayun İdaresi Memurluğu'na tayin edilmiş olan Rifat Efendi, burada işe başlamasının ardından 13 Aralık 1892 tarihinde Bünyan İdaresi Müdür Muavini Veli Efendi'ye; edebe yakışmayan cümlelerden oluşan gizli bir mektup yazmasının karşılığı olarak görevinden azledilmiştir. Rifat Efendi, boşta geçirdiği birkaç senenin ardından affedilerek 11 Ekim 1894 tarihinde 600 guruş maaşla Edirne Emlak-ı Hümayun Komisyonu'na bağlı Malkara Şubesi Başkitabeti'ne atanmıştır (BOA. DH. SAİD. d. 00167).

Kıbrıslı gayrimüslim memurlardan olan Melkiyan Efendi de azil cezası alan şahıslar arasında yer almıştır. Melkiyan Efendi, 3 Haziran 1897 tarihinde, 1500 guruş maaş ile Sakız Sancağı Ticaret Mahkemesi Başkanlığı'na atanmıştır. Görevde bulunduğu esnada arkadaşı olan Bartınlı Osman Rüşdi aleyhine açılan bir davada, kanunu sebepsiz yere geciktirdiği, Adliye Müfettişliği'nden aldığı uyarılara rağmen işini geciktirmeye devam ettiği gerekçesiyle Adliye Nezareti tarafından 26 Ocak 1901 tarihinde azledilerek bulunduğu göreve bir başkası atanmıştır (BOA. DH. SAİD. d. 00092).

Azil cezası almış olan bir başka Kıbrıslı memur Ahmed Mümtaz Efendi'dir. Bu memur, 3 bin 150 guruş maaş ile Tarsus Kazası Kaymakamlığı görevini yürütürken 9 Ekim 1876 tarihinde azlolunmuş, daha sonra affedilerek yeniden memuriyete dönmüştür. Muhtelif yerlerde Kaymakam ve Mutasarrıf olarak çalıştıktan sonra 3500 guruş maaşla Basra Vilayeti Vali Vekili olarak görev yaptığı esnada hakkında şikâyet vuku bulmuş, Dâhiliye Nezareti tarafından yapılan inceleme neticesinde Ahmed Mümtaz Efendi azledilmiştir. Nezaret kararı 5 Haziran 1909 tarihinde irade-i seniyye ile onaylanmıştır (BOA. DH. SAİD. d. 00022). Kıbrıslı memurlardan Abdülhak Hakkı Bey mülazemet ile başladığı Rüsûmat Kalemindeki görevinden firar ederek Kıbrıs'a gitmiş olmasından dolayı azledilerek Dersaâdet'te üç senelik kalebendlik cezasına çarptırılmış ancak 10 Nisan 1907 tarihinde mahkeme Abdülhak Hakkı Bey'in beraatına karar vermiştir (BOA. DH. SAİD. d. 00174).

Mustafa Şevki Efendi de azil cezası almış Kıbrıslı memurlardan biridir. Hakkında ileri sürülen iddia ise sorumlu olduğu kurumun bütçesinden, sorumluluk sınırları dışına çıkarak harcama yapmak suretiyle devleti zarara uğratmaktır. Bu durumun Hudut Kumandanlığı tarafından Maliye Nezareti'ne şikâyet edilmesi ve defterdarın talebi üzerine 3 Şubat 1903 tarihinde Maliye Nezareti tarafından Mustafa Şevki Efendi azledilmiştir. Karar, 15 Mart 1903 tarihinde Padişah iradesiyle onaylanmıştır.

Sonuç

Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde sivil bürokrasi üzerinde merkeziyetçi bir kontrol mekanizmasının tesis edildiği aşikârdır. Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun kurulması ve bu komisyon tarafından tutulan Sicill-i Ahvâl defterlerinin ifade ettiği fonksiyon da şüphesiz bu merkeziyetçi mekanizmasının bir vasıtası olması bakımından önem arz etmektedir.

Bu çalışmaya kaynak teşkil eden Sicill-i Ahval Defterleri'nden faydalanmak suretiyle XIX. yüzyıl Osmanlı bürokrasisinin işleyişi hakkında fikir edinmek mümkündür. Bu çalışma da adı geçen kaynak kullanılarak hazırlanmıştır. Bu çalışma neticesinde XIX. yüzyılda Osmanlı devlet bürokrasisinin muhtelif kademelerinde görev yapmış 157 Kıbrıslı memura dair bilgiler grup biyografisi metodu ile incelenerek istatistiki veri halinde sunulmuştur. Kıbrıslı memurların kişisel, ailevi, mesleki ve benzeri konulardaki bilgileri sayesinde hem Kıbrıs'ın sosyal, ekonomik ve kültürel yapısına dair ipuçları yakalanamaya çalışılmış hem de Kıbrıs örneği üzerinden Osmanlı bürokrasisinin genel işleyişi hakkında fikir sahibi olunmuştur.

1879-1920 arasında Osmanlı bürokrasisinde hizmet veren 157 Kıbrıslı memur bulunduğu tespit edilmiş, memurların isim, unvan, doğum yeri, doğum tarihi, baba adı ve mesleği, mensup oldukları sülale, eğitim durumu, istihdam alanları, tayin ve terfileri, işledikleri suçlar, aldıkları cezalar, kazandıkları rütbe, nişan ve madalyalar gibi çok sayıda önemli veri ortaya konulmuştur. Kıbrıs Adası'nın XIX. yüzyıl ikinci yarısından XX. yüzyıl başlarına kadar olan süreçteki sosyal, kültürel ve ekonomik durumunun tespitine katkı sağlayan bu veriler sayesinde Osmanlı memurlarının ortalama ekonomik durumu, eğitim durumu, devletin memur politikası, atama süreçleri, ödül-ceza sisteminin işleyişi gibi genel bilgilere ulaşılmıştır.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

BOA. DH. SAİD. d (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dâhiliye Nezareti Sicilli-i Ahvâl İdaresi Defterleri). BOA. DH. SAİD. d. 00059; 00076; 00174; 00081; 00130; 00008; 00006; 00164; 00124; 00150; 00087; 00003; 00021/;00106; 00184; 00003; 00044; 00157; 00167; 00128; 00189; 00108; 00002; 00156; 00027; 0072; 00023; 00084; 00188; 00026; 00146; 00125; 00143; 00036; 00096; 00191; 00191; 00159; 00175; 00010; 00071; 00027; 00010; 00176; 00110; 00106; 00056; 00113; 0070; 00089; 00111; 00068;. 00063; 00022; 00025; 00063; 00145; 00028; 00026; 00036; 00063; 00010; 00087; 00122; 00004; 00167; 00005; 00095; 00140; 00063; 00193; 00009; 00024; 00011; 00134; 00105; 00028; 00003; 00010; 000127; 00169; 00043; 00071; 00014; 00158; 00081; 00044; 00085; 00092; 00114; 00032; 00001; 00098; 00195; 00179; 00144; 00004; 00113; 00089; 00081; 00074, 00013; d. 00041; 00085; 00002; 00013; 00003; 00158; 00090; 00096; 00113; 00125; 00090; 00087; 00001; 00143; 00104; 00045; 00092; 00138; 00171; 00010; 00146; 00026; 00175; 00153; 00074; 00032; 00118; 00037; 00192; 00129; 00046; 00145; 00081; 00101; 00169; 00063; 00159; 00001; 00154; 00006; 00069; 00167; 00002; 00002; 00051; 00172; 00097; 00002; 00185; 00015; 00172.

Araştırma-İnceleme Eserler

Akyıldız, A. (2012). *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İstanbul, İletişim Yayınları.

Artuk, İ. (2007). “Nişan”, *TDV. İslâm Ansiklopedisi*, C. 33, İstanbul, s. 154-156.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Rehberi. (2000). İstanbul, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.

N. ÇAVDAR, E. ÇELİKKUT

ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi/ Journal of Institute of Social Sciences

Cilt/Volume: 11, Sayı/Number: 1, (Nisan/April 2020): 353-375 (Atf için/To cite).

Bouquet, O. (2016). *Sultanın Paşaları (1839-1909)*, (Çev: Devrim Çetinkasap), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Bozkurt, G. (1996). *Alman-İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu*, Ankara, TTK. Yayınları.

Çavdar, N. (2018). “Gazi Osman Paşa Hakkında Bazı İddialar Ve Sultan Abdülhamid’in Paşa’ya Karşı Tutumu”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, C. 9, S. 22, s. 157-179.

Çavdar, N. (2019). “Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Muşlu Memurlar (1879-1909)”, *Tarih ve Kültür Bağlamında Muş Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları s. 250-281.

Çetin, A. (2005). “Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları Hakkında Bir Araştırma”, *Vakıflar Dergisi*, S. 29, s. 87-104.

Çetin, A. (2002). “Kıbrıslı Kâmil Paşa, TDV. *İslam Ansiklopedisi*, C. 25, Ankara, s. 392-394.

Daşcıoğlu, K. (2006). “Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Buldanlı Memurlar”, *Buldan Sempozyumu Bildirileri*, s. 561-570.

Devellioğlu, F. (2012). *Osmanlıca Türkçe Lügat*, Ankara, Aydın Kitabevi.

Dinlen, A. (1987). *Devlet Memurları Kanununa Göre Disiplin Suç ve Cezaları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Efe, A. (2013). “Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre Payashlı Memurlar”, *Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 10, S. 23, s. 181-194.

Efe, A.- Ürkmez, N. (2016). *Tarsuslu Osmanlılar*, Konya, Çizgi Kitabevi.

Eldem, E. (2009). “Padişahın Paşaları ve Protopografya Hakkında”, *Toplumsal Tarih*, S. 190, s. 44-48.

Emecen, F. M. (1999). “Osmanlı Kronikleri ve Biyografisi”, *İslam Araştırmaları Dergisi*, S. 3, s. 83-90.

N. ÇAVDAR, E. ÇELİKKUT

ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi/ Journal of Institute of Social Sciences

Cilt/Volume: 11, Sayı/Number: 1, (Nisan/April 2020): 353-375 (Atf için/To cite).

Erdoğan, A. (2019). *Suç ve Ceza: Osmanlı Toplumunda Bireysel Suçlar Ve Cezalar (1559-1609)*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas.

Findley, C. V. (2011). *Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*, (Çev. Gül Çağalı Güven), İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Gazel, A. A. (2007). “Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Osmanlı Dönemi’nde Görev Yapan Anamurlu Memurlar”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 32, s. 203-213.

Gençoğlu, M. (2011). “1864 ve 1871 Vilayet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 2, s. 29-50.

Güler, A. (2003). *Osmanlıdan Cumhuriyete Azınlıklar*, Ankara, TÜRKAR Araştırma Dizisi.

Gündüz, A. (2011). “Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Kayserili Müslim ve Gayrimüslim Memurların Aldıkları Madalya, Rütbe ve Nişanlar (M.1879-1909)”, *History Studies*, 3/3, s. 123-145.

Hayta, N.- Ünal U. (2011). “Modernleşme Döneminde Osmanlı Tarih Yazıcılığı(1789-1908)”, *Türkiye’de Tarih Yazımı*, (Ed. Vahdettin Engin ve Ahmet Şimşek), İstanbul, Yeditepe Yayınları, s. 137-154.

İpşirli, M. (2006). “Mülazemet”, *TDV. İslâm Ansiklopedisi*, C. 31, Ankara, s. 537-539.

Karal, E. Z. (2001). *Osmanlı Tarihi*, C. VIII, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Mehmed, S. (1996). *Sicill-i Osmanî*, (Yay. Haz. Nuri Akbayar), C. VII, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Ortaylı, İ. (2008). *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Ankara, Cedit Neşriyat.

Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II, İstanbul, MEB. Yayınları.

Sarıyıldız, G. (2002). *Sicill-i Ahvâl Komisyonu’nun Kuruluşu ve İşlevi (1879-1909)*, İstanbul, Der Yayınları.

N. ÇAVDAR, E. ÇELİKKUT

ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi/ Journal of Institute of Social Sciences

Cilt/Volume: 11, Sayı/Number: 1, (Nisan/April 2020): 353-375 (Atf için/To cite).

Sezen, T. (2017). *Osmanlı Yer Adları*, Ankara, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Sunay, S. (2007). *II. Abdülhamid Döneminde Balıkesirli Mülki Görevliler Hakkında Bir İnceleme, (Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre 1879-1909)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.

Turan, H. (2017). “Şîr ü Hürşîd Tasvirinin Kökeni ve İçeriğine Dair Düşünceler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 10, S. 51, s. 445-475.

Yıldız, G. (2012). *Mapusâne Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni (1839-1908)*, İstanbul, Kitapevi Yayınları.